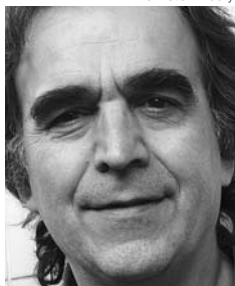

Canvis a la ciutat. Barcelona a la cruïlla

Christian Maury

TEXT

Joan Subirats

Institut de Govern i Polítiques
Públiques

INFOGRAFIA

La Cuina Gràfica

● Robert Hughes, al pregó de les festes de la Mercè 2000, va dir que la ciutat és “la condensació més intensa de cultura que la humanitat ha conegut”. En un dels seus nombrosos textos sobre la ciutat, Richard Sennet afirmava: “Les ciutats poden estar mal gestionades, patir molts delictes, ser brutes o decadents. Malgrat això, molta gent pensa que fins i tot val la pena viure en la pitjor ciutat imaginable. Per què? Perquè les ciutats tenen la capacitat de fer-nos sentir molt més complexos com a éssers humans”. La ciutat és relació, és diversitat, és aprendre a conviure amb el que és diferent de tu. L’homogeneïtat ensopeix, la diversitat estimula i expandeix la imaginació, i la ciutat és diversitat. Per tant, la ciutat permet que convisquin moltes més identitats, que existeixi molta més riquesa de pertinences. La sensació de viure en comunitat, però alhora ser un estrany quan vols, d’evitar que t’etiquetin i t’identifiquin arbitràriament, atorga a la ciutat tota la seva fascinació i atractiu. El problema és que aquesta mateixa diversitat, heterogeneïtat, pot provocar desassossec, inquietud. Emmanuel Levinas parla de la ciutat com un espai en què és possible que es doni el “veïnat dels estranys”, i d’aquesta manera probablement expressa la barreja desitjable de comunitat i societat que tota ciutat hauria de contenir per evitar tant la intolerància de les identitats excloents com l’estranyesa o fredor d’una convivència sense llaços. Xavier Rubert deia: “La ciutat d’on va sorgir la idea d’urbanitat es caracteritza per un equilibri no gaire fàcil de mantenir entre diversos elements: entre concepció i anonimat, entre especialitat i identitat, entre espai i temps, entre forma i memòria, entre reconeixement i distància”. La “ciutat”, en aquest sentit, hauria de ser prou gran i prou limitada per evitar que la gent et *conegui*, però prou petita i recognoscible per permetre que et *reconeguin*.

Ulrich Beck, recollint una idea de Kandinsky, parla de tres tipus de ciutats: les *ciutats-ni*, les *ciutats-o* i les *ciutats-i*. El paràmetre bàsic que Beck fa servir per proposar la seva tipologia és el grau d’acceptació de la diversitat, de l’heterogeneïtat urbana. La *ciutat-ni* seria aquella en què no s’admet ni tan

Enrique Marco

sols la presència allunyada d'aquells els quals hom considera distints, perillosos o inquietants, cercant l'especialització urbana. La *ciutat-o* seria aquella que tendeix a segmentar la ciutat per capes socials i estils de vida, evitant barreges considerades "inconvenients". La *ciutat-i* seria la ciutat inclusiva, que admet i facilita la barreja, el caos creatiu, acceptant el conflicte com a font d'innovació i cercant marcs de convivència que encarrilin i permetin compartir. L'aparent simplicitat de la proposta tipològica apunta, però, a situacions i problemes cada dia més evidents a les nostres realitats urbanes, així com a la necessitat de comptar amb un projecte de ciutat que aclareixi o indiqui cap a quina realitat es pretén dirigir l'allau de projectes i de propostes que cada dia afloren al seu si.

A partir de tots aquests elements, creiem que molt probablement en el futur les diferències entre ciutats es fonamentaran cada vegada més en l'existència o no d'un projecte de futur, i en les complicitats que aconseguixi generar aquest projecte en el conjunt de la ciutadania. La nostra hipòtesi és que cada vegada quedarà menys espai autònom per a projectes que no expressin una certa visió política. I això vol dir debatre sobre valors, definir-se sobre els models de consum, sobre el grau d'inclusió social a què es vol arribar o el grau d'exclusió que s'està disposat a assumir, o arribar a compromisos sobre com decidir els grans temes (com el de la sostenibilitat) al si de la comunitat local

i en relació amb la posició d'aquesta comunitat en el món. Les comunitats locals que no tinguin capacitat per debatre i decidir sobre el seu futur i els grans temes de la convivència col·lectiva, veuran com el mercat i altres agents decideixen per elles. I aleshores pot ser que l'espai públic acabi sent una cosa residual, i els interessos col·lectius una realitat subjecta estrictament a les pressions dels més forts.

Com encaixen totes aquestes reflexions de caràcter general amb el cas de Barcelona? Els grans interrogants que s'obren a Barcelona probablement són els mateixos que s'obren en moltes altres grans ciutats del món. La ciutat ha fet un canvi enorme en molt pocs anys. Canvia la ciutat perquè canvia la gent que hi viu. La gent que viu a Barcelona avui dia és molt més heterogènia de la que hi vivia fa uns anys. El nombre de persones nascudes fora de la ciutat, fora de Catalunya o d'Espanya ha augmentat moltíssim. Més d'un deu per cent dels barcelonins entrarien en l'apartat d'"estrangers". Molts són immigrants que busquen noves oportunitats de treball, que troben en la construcció, en l'hoteleria, en els serveis d'atenció a nens i a persones grans, però també hi ha nous residents que han vingut a estudiar o a cercar nous camins en la seva trajectòria artística o professional. Així mateix, la ciutat acull moltes persones majors de 65 anys, col·lectiu que supera àmpliament el vint per cent dels barcelonins. També sabem que l'únic tipus de llar que augmenta a la ciutat és el que acull

Enrique Marco

Més d'un deu per cent dels barcelonins entraria avui dia en l'apartat dels "estrangers", molts d'ells immigrants a la recerca de noves oportunitats de treball (pàgina següent). Al costat d'aquestes línies, parc públic a l'àrea del Fòrum.
A la pàgina anterior, turisme al Maremàgnum. Les xifres de visitants han arribat a nivells que no s'havien vist mai, amb més de catorze milions de pernотacions anuals.

una o dues persones; els altres tipus de llars, amb tres o més persones, han anat decreixent. Les xifres de visitants o turistes han assolit nivells mai vistos, amb més de catorze milions de pernотacions al centenar d'hotels que han proliferat a la ciutat. Els preus dels habitatges han augmentat d'una forma inusitada, de manera que han arribat a nivells prohibitius per a moltes persones, i s'han generat tensions i pressions immobiliàries absolutament desconegudes. La precarietat laboral, les noves formes de contractació, les jubilacions anticipades, han canviat moltíssim els itineraris de treball de joves i no tan joves. S'han obert molts establiments nous, una bona part dedicats a temes de restauració, turisme i oci, i altres que s'emmarcarien en l'apartat "comerç ètnic". D'altra banda, però, han tancat molts establiments tradicionals. Molts barcelonins han marxat a la conurbació metropolitana o a les ciutats de la corona metropolitana, buscant unes condicions de vida millor o simplement un lloc on viure i al qual poden accedir. I tot això ha multiplicat les anades i vingudes, amb els consegüents costos i problemes de mobilitat. Els canvis han estat més importants en alguns barris (Raval, Ciutat Vella, Ribera, Gràcia, Poble Sec, etc.), que en d'altres, però tota la ciutat ha anat canviant amb rapidesa.

HETEROGENEÏTAT SENSE PRECEDENTS

El cas és que tenim moltes "Barcelones" en marxa i encavallant-se. Si bé segurament sempre ha estat així, l'heterogeneïtat actual no té precedents. Encara no és possible definir amb precisió quin serà el futur

de la ciutat. Si mirem el que passa a certs carrers, a certes places i eixos, o el que s'esdevé en aquest barri o en aquell altre, tindrem signes i senyals diversos. La visió és complexa perquè la realitat de la ciutat ho és. Hi coexisteixen dinàmiques de mercat que tendeixen a cercar homogeneïtats amb altres espais en què trobem barreges molt intenses i tenses. A la ciutat hi trobem infraestructures culturals potents, espais de forta densitat d'oci nocturn i notable presència de restaurants i bars, que conviuen amb experiències culturals emergents. I tot això sotmès a la pressió de la concentració de turistes a determinades zones i hores, la qual cosa acaba afectant molt més certs sectors socials que no compten amb els recursos adequats per defensar-se d'aquestes transformacions tan ràpides dels seus espais vitals. La ciutat avui dia compta amb millors condicions d'habitabilitat que fa uns anys, però potser presenta més incerteses de les que tenia fa també uns anys. Hi ha barris que expressen més bé que altres aquests interrogants, i fins i tot podríem dir que estan a l'avantguarda de la ciutat, ja que la seva deriva pot marcar el que s'esdevingui en el conjunt. En aquest sentit és important entendre que, com suggeríem abans, la distribució de costos i beneficis d'aquests canvis no és en absolut equitativa ni simètrica. La ciutat es ressent dels seus èxits, de les seves transformacions, en el sentit que hi ha persones que tenen menys recursos (de tota mena) per assumir aquests canvis, per fer-hi front, mentre que d'altres se'n beneficien clarament. El tema no és tampoc nou, però exigeix respostes en el terreny de la política de la ciutat, del seu govern.

Eva Guillaumet

“Els problemes i les expectatives de la gent, en el seu entorn més primari, requereixen solucions concretes i, sobretot, solucions de proximitat. La qualitat de vida dels barcelonins depèn cada vegada més de la capacitat dels governs locals”.

Com afrontar aquests canvis, aquestes tensions? Disposem dels instruments per fer-ho? La situació de canvi accelerat en què ens trobem genera molts dubtes sobre els instruments amb què acostumàvem a operar abans. Més confusió en la utilitat del coneixement pur, més heterogeneïtat en les demandes, més presència d'externalitats o efectes col·laterals en el que fem, o menys recurs a l'autoritat com a alternativa, són algunes de les característiques generals del canvi a Barcelona i en altres ciutats i dels seus efectes en els processos de govern de la ciutat (vegeu figura superior, pàgina següent).

Creiem que avui a Barcelona, com en altres ciutats, la reivindicació de benestar o de qualitat de vida ha deixat de ser una reivindicació global i ha esdevingut una demanda personal i comunitària, articulada al voltant de la vida quotidiana. Els problemes i les expectatives de la gent, en el seu entorn més primari, requereixen solucions concretes i, sobretot, solucions de proximitat. Cada vegada es fa més difícil donar respostes universals i de qualitat a les demandes d'una població menys indiferenciada, més conscient de les seves necessitats específiques, des de lluny. I això provoca que el focus de tensió es traslladi cap a nivells més pròxims al ciutadà. En aquest context, la qualitat de vida dels barcelonins depèn cada vegada més de la capacitat dels governs locals, que assumeixen una nova dimensió com a distribuïdors de benestar comunitari, i el benestar, en lloc de concebre's com una seguretat en el manteniment dels drets socials per a tota la població –com abans– (universalisme-redistribució), s'entén com una nova forma de veure les relacions socials de manera integradora i solidària (particularisme-participació). Així, doncs, sorgeixen noves necessitats, noves demandes que cada vegada són més difícils de satisfer des d'àmbits de govern no locals. Però, per fer-hi front, és indispensable haver construït o ser capaç de construir un cert projecte de ciutat, ja que sempre hi ha l'opció de deixar-se portar i que altres decideixin per tu.

Barcelona és i serà una ciutat cada vegada més complexa. Com ja hem assenyalat esquemàticament, a la ciutat es diversifiquen les estructures socials, laborals, familiars, demogràfiques i etnicoculturals; es diversifiquen, també, els valors, les pautes culturals, les identitats i les formes d'acció col·lectiva. Així mateix, la complexitat urbana s'ha de projectar cap a la mateixa forma de governar, cap al procés d'elaboració de les polítiques. I en aquesta perspectiva el model emergent és el de la governança pluralista i participativa.

Barcelona ha de plantejar-se com avançar cap a un sistema en què la ciutat comparteixi amb la resta de nivells de govern i d'administració, i amb la mateixa ciutadania, definicions de problemes i de polítiques sobre agendes temàtiques cada vegada més àmplies. Les ciutats que vulguin comptar, que pretenguin jugar un paper autònom, hauran

“Hem d’adoptar maneres d’entendre el govern de la ciutat i dels barris molt més pròximes a les persones, cercant complicitats i protagonismes plurals. Les diverses ‘Barcelones’ han d’afrontar el seu futur amb la gent. El conflicte és enriquidor, però cal articular-lo”.

d’acceptar aquestes contínues confluències interdependents (vegeu el quadre central).

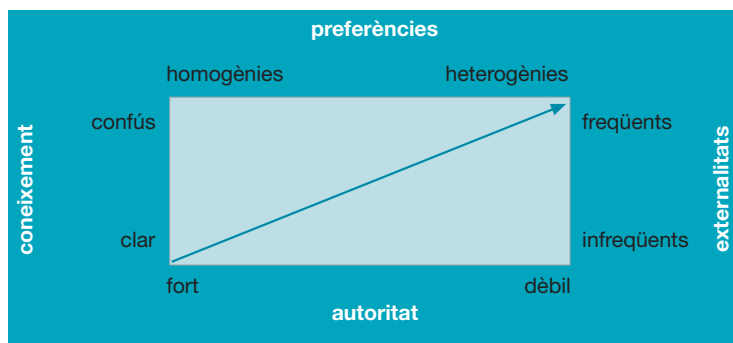
Hem d’anar abandonant concepcions molt marcades per lògiques tecnocràticament i estrictament formal-representatives per adoptar maneres d’entendre el govern de la ciutat i dels seus barris molt més pròximes a les persones, cercant complicitats i protagonismes plurals. Les diverses “Barcelones” han d’afrontar el seu futur amb la gent, configurant una ciutat amb espais públics assumits col·lectivament, entenent que el conflicte és inevitable i enriquidor, però que cal trobar formes d’articular-lo i cercar-hi sortides col·lectives i compartides.

Cada vegada més, en l’àmbit de les polítiques locals, els temes de ciutadania, entesos com a vincle general d’unió i d’articulació de les polítiques locals més assentades i consolidades, seran més importants. I en aquesta concepció de ciutadania hi incloem aspectes tan diversos com la participació, la cultura, la informació, les tecnologies de la informació i la comunicació, el capital social, etc. Barcelona té encara elements per fer front a aquests reptes des de les seves potencialitats i des del seu teixit social. Però el rol del municipi en la construcció de nous objectius col·lectius pot ser determinant per evitar fragmentacions i submissió a projectes aliens.

Sense una concepció global i prou compartida del que volem com a comunitat o conjunt de comunitats, difícilment podrem evitar que les diferents polítiques (urbanístiques, de desenvolupament econòmic, de serveis personals, o la política més transversal de sostenibilitat) vagin cadascuna pel seu costat. L’important és combinar les perspectives territorials, econòmiques i socials (vegeu la figura inferior), treballant amb les seves tensions i les seves interrelacions.

Si davant de l’heterogeneïtat i les diversitats de tota mena, reivindicuem més civisme, més compromís ciutadà amb la vida col·lectiva, amb la ciutat com a patrimoni comú, haurem d’estendre ponts, afavorir llaços, desenvolupar vincles entre els qui conviuen en aquestes places i carrers. Però sense oblidar, al mateix temps, que la ciutat atreu per la capacitat de contenir una gran quantitat d’oportunitats i recursos i de permetre alhora un nivell d’anonimat i de diferència notable. No crec que una ciutat amb una qualitat de vida alta i amb molta implicació ciutadana i complicitat amb el pols urbà exigeixi alhora un fort nivell d’homogeneïtat social, cultural i ideològic. Si el reforçament de la comunitat requereix la postergació del reconeixement de la diferència, no hi guanyarem gens amb el tracte. Hauríem d’anar reconeixent les noves formes de relació social que es van gestant i els nous espais que cadascuna d’elles desenvolupa. I afrontar tot això admetent que l’antagonisme i la diferència són inevitables. No podem tancar la vida democràtica en l’ordre institucional previst i canalitzat per a societats molt menys complexes que les actuals.

► **Noves dificultats de govern**

► **Diverses etapes i diverses maneres d’entendre la relació entre poders públics i societat**

	Sistema antic	Legalitat democràtica	Cap a nous models de relació (gov. relacional)
Característiques del sistema de govern	Centralització jeràrquica	Representació democràtica	Participació en la governació
Relacions entre gent i polítiques	Polítiques sense la gent	Polítiques per a la gent	Polítiques amb la gent
Èmfasi en la participació	No preocupació per la participació	De la participació genèrica a la informació Participació i eficiència no coincideixen mai	Aprendre participant Moltes vegades, més participació també vol dir més eficiència
Tipus de poder	Qui mana, mana Interessos generals definits autoritàriament	Qui mana, explica Interessos generals definits legalment	Qui mana? Interessos generals construïts col·lectivament
Concepció de l’espai públic	No idea d’espai públic Patrimonialització privada	Espai públic com a responsabilitat dels poders públics	Espai públic com a responsabilitat col·lectiva

► **El triangle de les polítiques locals i el rol central de la ciutadania**

